

Osmanlı Devleti'nde Uygulanan Kafes Sisteminin Psikotarihsel Bağlamda İncelenmesi / devamı

Category: Kitapcy,Psihologiyá,Sözler

написано kitapcy | 24 января, 2025

Osmanlı Devleti'nde Uygulanan Kafes Sisteminin Psikotarihsel Bağlamda İncelenmesi / devamı I.Mustafa'nın durumu ortadaydı fakat halktan saklamak için bazı devlet ve din adamları onun bu durumunu veliliğe (ermişlik) yorarak halkı da buna inandırmaya çalışıyorlardı. I.Mustafa'nın veli olarak nitelendirilmesinin nedeni yalnızca tuhaf davranışlarını örtbas etmekten kaynaklı değildi. Aynı zamanda I. Mustafa'nın ne saray kadınları ne de dışarıdan bir kadın ile hiçbir şekilde cinsel bir temasının olmamasından kaynaklıydı. Tarihe bekâr sultan olarak geçen tek padişah olan I. Mustafa'nın kadınlarla cinsel temasta bulunmaması daha doğrusu bulunamaması ermiş olduğundan kaynaklı değil, kafes yaşamından ve de ilk çocukluk döneminde[31] yaşadığı sorunlar ve travmalardan kaynaklıdır. Kafesin hem mekânsal durumu (dar, karanlık, nemli vs. olması) hem de yasaklarından ötürü burada kalan I. Mustafa ve diğer şehzadeler üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik etkiler yaratarak bu tür sorunların da ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kafeste kalan şehzadelerin çocuk sahibi olmaları yasaktı, onların hizmetine verilen cariyeler kısırlaştırılmış olsa da bazen şehzadeler de kısırlaştırılıyordu. Bu şehzadeler hem kafesin nem ve rutubetinden hem sağlıklı beslenememelerinden (örneğin I. Mustafa ikinci kez tahta çıkarıldığı zaman onu almaya gidenler onun üç gün aç ve susuz bırakıldığını fark ederler ve sultan ilk olarak onlardan sadece su ister) hem kısırlaştırılmış olma ihtimalinden kaynaklı kafesten çıktıktan sonra ya cinsel işlevsizlik (aseksüel, erken boşalma, ereksiyon, iktidarsızlık

gibi) sorunu yaşıyor ya da çocuk sahibi olamıyorlardı. Ayrıca kafes onlar için bir travmaydı ve travma sonrası stres bozukluğu cinsel işlevsizlik üzerinde çok ciddi etkilere sahiptir. I. Mustafa da birçok travma yaşamıştır ki, iki defa kafese kapatılması zaten başlı başına bir travmadır. Özetle I. Mustafa evliya değildi, cinsel işlevsizlik sorununu yaşayan (ya da cinsel tercihi kadınlardan yana olmayan), yoğun anksiyete sonucunda ruhsal dengesi bozulmuş sıradan bir bireydi. Sakaoğlu'na göre I. Mustafa, Osmanlı Padişahları içerisinde en cahil olanıdır ve okur-yazarlığının olup olmadığı konusu bile şüphelidir[32]. Cinsel işlevsellik ya da isteksizlik sorununu yaşayan yalnızca I. Mustafa değildi, kafes yaşamından geçen birçok padişah da bu sorunları yaşamıştır. Örneğin kırk yıl kafeste kalan II. Süleyman kafesten çıktıktan sonra çocuk sahibi olamamıştır. Keza III. Selim'in de çocuğu olmamıştır. Yaşadıkları bu sorunlardan ötürü çocuklarının olmaması hanedanın devamlılığını da tehlikeye atıyordu ve bu durum ister devlet içinde olsun ister halk arasında olsun panik ve başka sorunlara da neden olmuştur. Tüm imparatorluklarda olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğunda da devamlılık esası için bir veliaht dolayısıyla da cinsellik en öncelikliydi. Cinsel sorunlar yaşayan bir hükümdarın tahtı, hem kendi devri içinde hem de kendisinden sonraki devir için tehlikede demektir. Kafes yaşamı sonrası bu sorunlar yüzünden ciddi problemler yaşayan bir diğer padişah da Sultan İbrahim'dir. 25 yıl hapis hayatı süresince büyük olasılıkla kadınlarla hiç ilişkisi olmayan İbrahim, kafes yaşamı sonrasında annesi Kösem Sultan'ın da etkisiyle harem kadınlarıyla ilişki kurmaya başladı. İbrahim'den sonra tahta geçecek bir varis olmadığı için bu cinsel ilişkiler de hat safhada olmuştur. Amaç bir şehzade dünyaya getirmektir. Bu yüzden İbrahim için her türlü cinsel gücü arttırıcı macunlar, bitkiler vs veriliyordu. Bu macun ve bitkiler arasında en ünlüsü samur olmuştur. Çocukken kafese kapatılan İbrahim, toplamda 23 yıl hapis kalmıştır. Çocukluk, gençlik yılları korku ve travmalar içerisinde geçmiştir. Kafes yaşamından kaynaklı bozulan ruhsal durumu padişahlık yılları

içerisinde daha da kötü bir hal almıştır. Sakaoğlu'nun yazdığı gibi kendini harem kadınlarına, zevk ve eğlenceye teslim etmiş, aldığı macunlar, bitkiler, ilaçlar sonrasında psikolojik dengesi iyice bozulmuştur. Kendi iradesini kadınların ve onların yaptığı cinsel oyunlara bırakmıştır. Dimitri Kantemiroğlu, İbrahim için şunlar yazmaktadır:

“Türkler bu sultanın yaşamını, kendisinden öncekinin hayatından farksız bir acımasızlıkla tasvir ederler. Örneğin, Murad'ın kendisini tümüyle içki alemine kaptırmasına karşıt İbrahim, kendisini zevk ve eğlenceye verir. Bütün yaşamını zevk ve eğlenceyle geçirdiği, fakat kuvvetten düşmeye başladığını görünce, kendini toparlamak için tahkir edici içkilere, ya da başka gizli şeylere başvurduğu söylenirmiş. Bu Suretle Sultan Murad'ın içki tutkusundan dolayı devlet hazinesi zayıflar, Sultan İbrahim'in savurganlığı ve zevkü sefası ise tümüyle tükenmiş olur. Kendilerinden önceki padişahlar, imparatorluğun gücünü, düşmanlarının imhası ve devletin sınırlarını genişletmek için kullandıkları halde, bunlar kendi yaşamlarının yok edilmesi için kullanmışlardır”[33]

Naima ise şunları yazar:

“... Erkan-ı devlet ve ayan-ı saltanat birer cariye gönderip padişah hazretlerini tevalüd ve tenasüle» teşvik ettiler. Kadın tâifesi de, padişahın çocuğunun olmasında yükselme yolu gördüklerinden, fırsat bulup, uzun zaman hapis hayatının sıkıntısından daha yeni kurtulmuş olan sâ-de-dil (saf gönüllü, bön) şehriyârı (pâdişâhı) şivekârlık (oynaşma) ile zevk ve safanın derinliklerine düşürüp, zen-dostluk (kadınlardan hoşlanma, zanparalık) fenninin tuhaf meselelerini (sevişmenin akla gelmedik yöntemlerini) öğrettiler. Padişah giderek zümre-i nisvan (kadınlar) ile ülfete tutuldu...”[34]

Yine Sakaoğlu'nun yazdıklarına göre; “İbrahim ise büsbütün harem eğlencelerine dalmıştı. Havuzda, murassa kayığının dümen başına oturuyor, su üstünde dolaşırken çepeçevre sazendeler,

oyun havaları çalıyor, havuzdaki yarı çıplak cariyeler ellerinde serpme ve sepetlerle balık yakalayıp padişahın bahşişler alıyorlardı. İstanbul'un ünlü çengi kolları sırayla hareme çağırılıyordu. İbrahim, Akide kolunu pek beğeniyor, Süğlün Şah'ın, Mahmud Şah'ın, Çerkes Şah'ın, Nazlı Yusuf'un kıvrak figürleri karşısında kendinden geçiyordu.”[35] Kendini bu denli eğlence dünyasına kaptıran Sultan İbrahim'in psikolojik durumuna gelince, yukarıda da belirtildiği gibi ruhsal durumu dengesizlik içerisinde. I. Mustafa'da olduğu gibi ölüm korkusu onda da paranoya oluşturmuştur. İbrahim'de ölüm anksiyetesi daha kuvvetlidir. Zira kafes yaşamı sırasında defalarca IV. Murad'ın ölüm fermanına maruz kalmış ve her defasında validesi Kösem Sultan tarafından kurtarılmıştır. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre, Kösem Sultan'ın oğlunu arada, haremde bodrum katlarındaki ışısız dehlizlerde ve buzhanede saklayarak ölümden kurtarmıştır[36]. Işıksız dehlizler, buzhaneler normal bir insan için bile çok korkutucu alanlardır ki İbrahim zaten halı hazırda bir hapis hayatı yaşamaktaydı. Yaşadığı bu olaylar/travmalar kendisinde ölüm paranoyasına neden olmuştur. İbrahim durumunun farkındaydı ve Veziriazam Kara Mustafa Paşa'ya bir yazısında, «sancı deyü yaturum, kah arkama gelür, irkülürüm. Kulaklarum tıkalur. Şöyle sıkılmam var ki ölüyorum. Gayetle halim yaman olmuştur. Eski hastalığım ziyadelendi. Ne kollarum, ne başum vardır. Ziyade elemdeyim ...» diyor, Mustafa Paşa'dan hekimbaşı ile görüşüp derdine çare bulmasını istiyordu[37]. Naima ise İbrahim'in durumu için şunları yazar:

“Kâtip Çelebi merhum ve Vecihi'nin yazdığına göre, Pâdişah-ı âlempenah (3.S.) evvelce hapishanede, can korkusu ile hafakan ve bazı sevdavî illetine yakalanıp, vücut tedavisi kâr etmezdi deyû, nefesi keskin kimselere okunmak yolunu, müsahiplerinin teşviki ile uygun bulmuşlardı. Ve o şekildeki ruhanî ilâçlardan (okunmaktan) iyilik hissederlerdi. O sırada medresede oturan, Hasan efendi suhtalarından (mollalarından) biri ki, aslında Safranbolu'dan Hüseyin adlı birisi, meşhur bir şeyhin oğlu olup, babasından bazı beğenilen dualar ve

garip azâim (fena şeylerden kurtulmak için düzenlenen mevzialar okunan dualar) öğrenmişti. Hasta kadınlar ve çocuklar kendine varup okutmakla, medresede şöhret bulmuştu. Tanıyanlarından biri, valide Sultan hazretlerine tarif edip: 'Şu biçim bir kimse vardır, pâdişâh âlempenah hazretlerine okusa sıhhat bulurlar (iyileşirler)' Demekle saraya davet olundu. Varıp pâdişâha okudu. Kııvvet-i vâhime (kuruntu kuvveti) ve itikat tesiriyle bir hoş hal gelince, adı geçen Molla Hüseyin'e rağbet ve iltifat ve inayet buyurdular." [38]

İbrahim tahta çıkınca, cinciye, padişah hocası ve kazasker olarak atadı. İbrahim'in son iki yılı büsbütün ruhsal bunalımlar içinde geçti. «Yürek sıkılması» tanısı konan hastalığı nedeniyle İstanbul'un bütün şeyhlerini, üfürükçülerini ziyaret etmeye başladı [39]. Giderek bilinç bozukluğu artan İbrahim, ne zaman nereye gideceği bilinmeyen, aklına estiği an masum insanları idam ettiren, IV. Murad'dan da korkutucu bir kimliğe büründü. Naima, onun bu halinin bir tür delilik olduğunu, «Mizac-ı latifi hareket iktiza idüp gâhi tahtıravan ve gâhi esb-i sabâ-reftar ve gâhi koçilere süvar olup şehirde seyrü sülük adetleri olmağla ...» diyerek açıklar. İbrahim, gideceği şeyhe bir an önce ulaşabilmek için, Salih Paşa'ya kesin buyruk verip İstanbul'da arabayla dolaşılmasını yasakladı. 16 Eylül 1647 günü Davudpaşa'daki üfürükçüsüne giderken önüne bir araba çıkınca müthiş öfkelenildi. İkinci divanından kaldırılıp getirilen Veziriazam Salih Paşa'yı imamın evinde kuyu ipiyle boğdurttu [40]. İbrahim, daldığı harem zevki, ruhsal dengesizliği yüzünden işlediği cinayetler, kendi durumundan yararlanıp devlet işlerine karışan kadınlar ve de rütbe olarak yükselen cinci hocalar yüzünden devletin durumu iyice gerilemiş, hazine boşalmıştır. Bu durumun önüne geçmek isteyen bazı devlet ulemaları, İbrahim'i tahttan indirip yerine oğlu IV. Mehmed'i getirmek istemişlerdir ve öyle de olmuştur. İbrahim'in tahttan indirilmesi olayı kaynaklarda şöyle geçer: İbrahim'in kendi ağzıyla dile getirdiği şikâyetler ve de kaynaklardan verilen yukarıdaki bilgiler doğrultusunda İbrahim'de paranoid kişilik bozukluğu

olduğu görülmektedir. Naima'nın "karasevda", diğer kaynakların ise "yürek sıkışması" olarak adlandırdıkları hastalık aslında ölüm paranoyasından kaynaklı oluşan paranoid kişilik bozukluğudur. İbrahim'in kişilik gelişimi açısından en kritik yaş evreleri kafeste geçmiştir. Bu bölümün başından itibaren kafes yaşamının zorlukları, psikoloji üzerindeki etkileri verilmektedir. Verilen bu bilgilere İbrahim'in padişahlık dönemine dair verilen veriler de eklenince bu kanı daha da güçlenmektedir. Naima'nın da yazdığı gibi, İbrahim'in devamlı korku içinde olması, her an bir şey olacakmış gibi hissetmesi, karşısına çıkan insanların ona zarar vereceğinden korkması ve bunun sonucunda öfke nöbetleri geçirmesi, masum insanları bu korkusundan ötürü öldürmesi paranoid kişilik bozukluğun birer örneğidir. Kendi devrinde hem halk hem de devlet uleması İbrahim'in bu dengesiz halinden şikyetiydi ve onun bu durumu deli olarak anılmasına neden olmuştur.

Sakaoğlu'na göre, İbrahim'e «Deli» şanını, II. Meşrutiyet dönemi (1908-1918) tarihçileri vermiştir. Zevk konusundaki doyumsuzluğu, düşünce ve sağduyu kıtlığı, aceleciliği, yönetim bilgisinden ve kitabi kültürden yoksunluğu, fiziksel ve ruhsal rahatsızlıkları, deli nitelmesini doğrular. Kendisini yakından tanıyan Evliya elebi bile «Musahibin, hocalar, bizabanlar, haseki nisvan musahibeler, ol padişah-ı sade-dilin nice bin tatlı dil ile 'urukuna (damarlarına) girip gnagn heva ve hevese düşürdüler,» diyerek dengesizliğini ima etmiştir[41]. Deli kelimesinin etimolojisi yukarıda psikolojik hastalıklar[42] kısmında verildiği gibi "delirium" ya da "delire" olarak geçen delilik kavramı şizofreni ya da başka psikolojik hastalıklar için kullanılmıştır. Fakat daha sonra bu kavram daha çok hezeyanlı bozukluk yani paranoya hastalığı için kullanılmıştır. Paranoya hastalığına maruz kalan diğer padişahlardan en iyi iki örneklere biri II. Süleyman diğerisi ise III. Mustafa'dır. Kaynaklarda verilen bilgilere göre bu padişah kafesteyken bir kaç defa zehirlenme tehlikesi geçirmiş ve her defasında bundan kurtulmuştur. Bu nedenden ötürü III. Mustafa, zehirlenme durumuna karşı kendince önlemler almıştır.

Yediği içtiği her şeyden sonra kendi hazırladığı panzehirler tüketerek hayatta kalmaya çalışmıştır. III. Mustafa belki birkaç defa zehirlendi ama daha sonrasında bu durum onda paranoya oluşturdu ve her an öldürüleceği korkusuyla kendince bu korkunun üstesinden gelmeye çalışmıştır. Ölüm paranoyasından ötürü aldığı panzehirler yüzünden tarihe tahta çıkan soluk benizli padişah olarak geçmiştir. Ölüm korkusu normal hayatta kimisi için yaşamaya yönlendiren bir kamçıdır, kimisi için ise anlatılan bu tür hastalıkların ana kaynağıdır. II. Süleyman ve onun gibi ölüm korkusunu her an ensesinde hisseden diğer şehzadeler, kafes sonrası yaşamın ne denli olduğunu hissettikleri bu ölüm korkusundan sonra anlamışlardır. Uzunçarşılı'nın yazdığı şu sözler bu durumu çok iyi tamamlamaktadır: "Fakr-ü ihtiyaca katlanarak hür ve korkusuz yaşamağı böyle bir şehzadelik hayatına bin kere tercih eden bir insanın sıkıntılı da olsa geçirdiği hayatının ne kadar kıymetli olduğunu takdir edeceğine şüphe yoktur." [43]

Kafes sistemine maruz kalan padişahların yaşamlarından verilen bu kesitler doğrultusunda bu sistemin uygulandığı zaman zarfının Osmanlı Devleti için iyi olmadığı açıkça görülmektedir. Kardeş katline bir çözüm olarak getirilen bu sistem devletin çöküşüne rahat bir zemin hazırlamıştır. Sancak sisteminin geçerli olduğu dönem ile kafes sisteminin geçerli olduğu dönem arasında uçurum gibi bir fark vardır. İlk dönemde devletin hemen hemen tüm kurumlarında oturmuş ve iyi işleyen bir sistemi bulunmaktaydı. Her şeyden önce devleti yönetecek olan şehzadelerin sistemli olarak işleyen bir yaşam alanları ve tarzları vardı. İlk doğumdan itibaren birçok alanda (iyi bir evlat olma, yöneticilik, savaşçılık gibi) eğitimleri başlıyor, başa geçene kadar da devam ediyordu. Sarayda teorik alanda başlayan eğitimleri sancağa çıkmaları ile birlikte pratik alanda da pekişmiş oluyordu. Küçük yaşlarından itibaren babalarıyla savaşa çıkan şehzadeler başa geçtiklerinde savaş alanına ve orduya da hakim olmuş oluyorlardı. Devletin başındaki kişinin/kişilerin sistemli disiplinli bir hayatları olduğu için devletin diğer alanları, kurumları da sistemli bir

şekilde işlemiş oluyordu. Kafes sisteminin geçerli olduğu ikinci dönemde ise bu yerli yerinde olan sistem çözülmeye başlamıştır. Bu dönemdeki şehzadelerin yetiştirilme yöntemleriyle birinci dönemdeki şehzadelerin yetiştirilme yöntemleri bir birinden farklı olmakla beraber yalnızca doğum merasimleri ve ilk çocukluk dönemleri (sütüne tarafından emzirilmeleri, bakımları vs.) ortaktır. İkinci dönem şehzadelerin çoğu daha çocukluk yaşlarından itibaren kafes yaşamına maruz kalmışlardır. Hemen hemen hepsi eğitimsiz kalmış, bazıları okuma yazmayı bile öğrenememişlerdir ki I. Mustafa bunun bir örneğidir. Teorik ve de pratik eğitimden yoksun kaldıkları gibi kafesten ötürü psikolojik hastalıklarla karşı karşıya gelmiş, hemen hemen hepsi psikolojik travmalar yaşamışlardır. Ruh sağlığı yerinde olmayan, eğitimsiz, bilgisiz ve de çoğu zaman çocuk yaşta başa geçen padişahlar tarafından yönetilen devletin, elbette ki doğal olarak diğer tüm kurumları da bundan etkilenmişlerdir. Birinci bölümde daha çok şehzadelerin şah olarak içinde olduğu taht oyunları ikinci dönemde farklı bir boyut kazanarak bu taht oyunlarında şehzadeler, kendilerinin özel durumlarından (ruhsal bunalımları, kafeste olmaları, zevk yaşamına dalmaları gibi) yararlanarak valideleri, güçlü devlet adamları, şeyhler, hocalar (Sultan İbrahim'in devrindeki cinci hocalar özellikle) tarafından birer piyon olmuşlardır. Başka önemli bir husus var ki o da feodal düzlemde oluşan ataerkil devlet yapısını ayakta tutan üreme unsurudur; erkek çocuklarının olması ve soyu devam ettirmesi durumudur. Kafes sisteminden geçen tüm padişahlar bu konuda sorun yaşamışlardır. Birçok padişahın çocuğu olmadığı gibi birçoğunun da saltanatının sonlarına doğru çocuğu olmuştur. Cinsel sorunların yaşandığı bu dönemde harem kurumu her zamankinden daha fazla bir etkinliğe sahip olmuş, buradaki kadınlar (Kösem Sultan, Turhan Sultan gibi) yönetime karışma olanağını daha çok elde etmiş oldular. Tüm bunların sonucunda devletin siyasi, mali, ticari, eğitim gibi birçok alanında bozulmalar meydana gelerek çöküş için zemin hazırlamıştır. Elbette ki devletteki çözülmeler ve kötüye doğru gidişat yalnızca kafes sistemine bağlı değildir. Çok daha farklı

nedenleri de olmuştur ama çöküşün ana kaynağının bu sistemden kaynaklı olduğunu düşünmek kaçınılmazdır.

Sonuç

Annales Okulu'nun kurulduğu Yirminci Yüzyılın başına kadar, tarih yazımı genellikle savaşlar, diplomasi, askeri, siyaset üzerine yoğunlaşan, büyük olayların, büyük insanların yapmış olduğu faaliyetleri öyküleştiren bir yazım sergilemiştir. Tarih yazımında farklı bir metodun olması gerektiğini savunan ve başta Lucien Febvre, Marc Bloch olmak üzere bazı tarihçi ve bilim insanları 20. Yüzyılda Annales Okulu'nu kurarak tarih yazımında yeni bir başlangıç yapmışlardır. Annales Okulu kurucularına göre; odak noktası siyaset olan bir tarih anlayışı yerine, insanoğlunun tüm faaliyetlerine odaklanan bir tarih ve bu amacın gerçekleşebilmesi için de tarihin dışındaki diğer sosyal disiplinler olan ekonomi, sosyoloji, felsefe, antropoloji, coğrafya ve psikoloji gibi bilimlerle işbirliği yapılmalıdır. Tarihin temel öznesi insandır ve buna bağlı olarak kendilerinin de başlıca kaygı nesnesi de insan olmuştur. İnsan toplulukları sürekli bir değişimin içerisinde, bu nedenle tarih de özünde devamlı bir değişimi gerektiren bir bilimdir. Bu bağlamda sosyal bilimlerde, odak merkezine insanı bulunduran ve esasen değişimleri dert edinmiş global bir süreyi inceleme görevini ise ancak tarih üstlenebilmektedir[44]. Tarihe dair psikolojik yaklaşımlar, bir anlamda biyografik yaklaşımların sonucudur. Çünkü biyografi yazarları kaçınılmaz olarak psikolojik saptamalarda bulunurlar. Biyografi bir insan tarihidir ve genellikle de büyük adamların tarihidir[45]. Bu çalışma, büyük adamların tarihinden hareketle Osmanlı Padişahlarından bazıları üzerine odaklanmıştır. Tarih açısından büyük öneme sahip olan bazı padişahların hayatları vakanüvistlerin eserlerinden yararlanarak ve psikobiyografi perspektifiyle ele alınarak işlenmiştir.

Çalışmamızda Osmanlı Padişahlarının şehzadelik yılları ele alınmıştır. Osmanlı şehzadelerinin hayatları ele alınırken

özellikle vakanüvistlerden yararlanılmıştır. Diğer yandan Psikoloji biliminin verileri ele alınmış, buna bağlı olarak Freud'un psikanalitik yönteminden bahsedilmiştir. Freud'un psikoseksüel gelişimi kuramı, Erikson'un psikososyal gelişim kuramı, narsisizm ve diğer kuramlardan yararlanılarak şehzadelerin yaşamları psikobiyografi yöntemiyle ele alınmıştır. Elde edilen bulgular sonucunda, şehzadelerin çocukluk yıllarında yaşadıkları onların ileriki yaşlarını da etkilediği tespit edilmiştir. Şehzadelik yıllarını tamamlayıp tahta geçen padişahların devlet yönetiminde izledikleri yol, kendi şahsi yaşamları, askeri ve siyasi kişilikleri çocukluk yıllarında almış oldukları eğitim, yetiştirilme koşullarına bağlı olarak gelişmiştir. Osmanlı veraset sistemi de padişahların kişilikleri üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Çalışmamızın sonucunda elde ettiğimiz bulgulara göre; ilk sistemden yani sancak sisteminden geçen şehzadeler, devlet yönetimi, askeri ve siyasi yönden güçlü oldukları kadar, psikososyal yönden de güçlü karakterler olmuşlardır. Bu sistemden geçen padişahların çocukluk yılları özgürlüğün hâkim olduğu bir zaman diliminin içerisinde geçmiştir. Bu nedenle tarihsel kişilikleri güçlü olmuştur. Sancak sistemiyle yetişen padişahlar özgür bir ortamda büyüdükleri için özellikle devlet yönetiminde başarılı olmuştur fakat hanedan sisteminin gereklilikleri bakımından çocukluk yıllarını kapsayan psikoseksüel gelişim evreleri bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar onlara bakım veren kişinin direkt anne değil de bazı saray hizmetkârlarınının olmasıdır. Psikoseksüel ve psikososyal kuramlara göre çocuğa bakım veren kişinin bu bakımın devamlılığını sağlaması çocuğun ileriki yaşlarını da olumlu yönde etkilemektedir. Şehzadelere bakım veren kişilerin her evrede değişmesinden ötürü onların ileriki yaşlarını olumsuz etkilemiştir. Osmanlı Devleti'nde şehzadeler için uygulanan değişmez bazı gelenekler vardır ki bunlardan en önemlisi onların 0-3 yaş arası bakım ve eğitim yıllarında uygulanan geleneklerdir. Hemen hemen tüm şehzadeler için aynı yöntemler uygulanmıştır. Şehzadeler doğar doğmaz onlar için bakıcılar tutulur ve bunlar içerisinde en önemli rolü üstlenen

bebeği emzirecek olan taye ya da stninedir. Diğer önemli rol ise lala ünvanıyla Őehzadenin eğitiminden sorumlu olan kiŐininidir. Hanedan içerisinde uygulan bu gelenek Şehzadelerin tarihsel kişilikleri açısından olumlu sonuçlar doğursa da diğer gelişim evrelerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Osmanlı veraset sistemine bağlı olarak uygulan bir diğer uygulama ise kafes sistemidir. Bu sistem Osmanlı'da kardeş katline bir çözüm olsun diye uygulanan bir sistemidir. I. Ahmed'in getirmiŐ olduğu bu sisteme göre, bundan sonra Şehzadeler sanağa gönderilmeyecektir. Topkapı Sarayı'nın ŐimŐirlik mevkiinde oluŐturulan ve toplamda 12 daireden oluşan bir mahzende hayatlarını geçireceklerdir. İlk sistemde güçlü olan diğer kardeşlerini katledip taht sahibi olmuştur. Bu sistemde ise taht varisleri içerisinde en yaŐlı olan tahta geçmiştir. Konu hakkında elde edilen bulgular sonucunda bu sistemin Osmanlı Devleti'nin sonunu hazırladığı kanısına varılmıŐtır. Sistem hem tarihsel verilerle hem de psikoloji verileriyle ele alınmıştır. Bu sisteme maruz kalan bazı padişahların hem siyasi kişilikleri hem de sosyal kişilikleri ele alınmış, durumun vehameti ortaya konulmuŐtur. Bu padiŐahlardan bazıları çok kk yaşlarından itibaren kafes sistemine maruz kalmış, bazıları neredeyse bir ömrü orada geçirmek zorunda kalmıştır. Durum psikoloji bilimiyle ele alındığında kapalı bir mekânda her gün ölüm korkusuyla yaşayan bir bireyin paranoya, Őizofreni, anksiyete gibi psikolojik hastalıklara maruz kalacağı görülmektedir. Öte yandan konu psikotarih bağlamda ele alındığında koca bir devletin yıkılma sürecine nasıl gittiği anlaŐılmaktadır. Bu sistemden geçen hemen hemen tüm padişahlar psikolojik hastalıklarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu sistemden geçen padişahlar, hem sistemin zorluklarından kaynaklı hem de yukarıda anlatıldığı gibi Şehzadelerin bakım yıllarında uygulanan geleneklerden dolayı sıkıntılı, güçsüz, güvensiz karakterlidirler. Kişilik gelişim açısından en kritik yaş evreleri birçok travmaya maruz kalmıştır. Bu da onların ileriki karakterlerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Rahime ÇELIKER.

• KAYNAKÇA

Abdülaziz Bey, Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri, Yay. Hız Prof. Dr. Kâzım Arısan, Duygu Ansan Günay) C. I.

Abraham, Karl, Rüyalar ve Mitler, Çev. Emine Nur Gökçe, Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2017.

Adasal, Rasim, Yeryüzü Tanrıları Liderler Komutanları ve Kahramanlar psikolojisi, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul 1979.

Ahmed Cevdet Paşa, Tarih-i Cevdet, Haz. Dünder Günday-Mümin Çevik, Sabah Gazetesi Yayınları, İstanbul 1972, C. 8.

Akgündüz, Ahmed, İslâm Hukukunda Kölelik- Câriyelik Müessesesi ve Osmanlıda Harem, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2000.

Akman, Mehmet, Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli, Eren Yayıncılık, İstanbul 1997.

Aksoy, Alev, Croutier, Harem: Gizemli Dünya, Çev. Leyla Özcengiz, Remzi Kitapevi, İstanbul 2009.

Ali Ufki Bey, Saray-ı Enderun: Topkapı Sarayı'nda Yaşam, Çev. Türkiş Noyan, Kitap Yayınevi, İstanbul 2013.

Anaç, Hilmi, Osmanlı İmparatorluğu, Vak'anüvis ve Toplumsal Cinsiyet, Dokuz Eylül Üniversitesi, Doktora Tezi 2016.

Armağan, Mustafa, Osmanlının Harem Tarihi, Timaş Yayınları, İstanbul 2014.

Asimov, İsaac, Vakıf Serisi: Vakıf, Çev. Kemal Boran Özbek, İthaki Yayınları, İstanbul, 2017.

Bahadıroğlu, Yavuz, Osmanlı'da Şehzade Katli, Yeni Nesil Yayınları, İstanbul 2014.

Baykal, Ebru, Osmanlılar'da Törenler, Erdirne Trakya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008

Berktaş, Fatmagül, Tektanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hıristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım, Metis Yayınları, İstanbul 2012.

Breuer, J., Freud, S. Histeri Üzerine Çalışmalar, Çev. Emre Kapkın Payel Yayınevi, 2013.

Bon, Gustav, Kitleler Psikolojisi, Çev. Hasan İlhan, Alter

Yayınları, Ankara,2013.

Burke, Peter, Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu, Çev. Mehmet Küçük, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 2002.

Carr, Edward Hallet, Tarih Nedir, Çev. Misket Gizem Gürtürk, Birikim Yayınları, 1980.

Celal, Mehmed, Osmanlı'dan Aşk Sözlüğü, Rumuz Yayınevi, İstanbul 2014.

Certeau, Michelde, Tarih ve Psikanaliz, Çev. Ayşegül Sönmezay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

Collingwood, R. George, Tarih Tasarımı, Çev. Kurtuluş Dinçer, Doğu-Batı Yayınları, Ankara 1996.

Corey, Gerald, Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları, Çev. Tuncay Ergene, Mentis yayınları, İstanbul 2015.

Çelikkol, Ahmed, Tarih Psikiyatri Divanında, Stüdyo İmge Yayınları, İstanbul 2002.

DSM: Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Çev. Ertuğrul Köroğlu, Hyb Yayıncılık, 2015.

Dursun, Turan, Din ve Seks, Berfin Yayınları, İstanbul 2017.

Elban, Mehmet, Tarihyazımından Traih Eğitime Psikotarih, Tarih Okulu Dergisi, Yıl 11, Sayı XXXV.

Ergün Reyda- Cemal Bâli Akal, Kimlik Bedenin Hapishanesidir: Spinoza Üzerine Yazılar ve Söyleşiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2014.

Eroğlu, Haldun, Osmanlı Devletinde Şehzadelik Kurumu, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.

Ertüzün, M. Işıl, Baba İşlevi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2012.

Freud, Sigmund, Totem ve Tabu, Çev. Kamuran Şipal, Say Yayınları, İstanbul 2017.

Freud, Sigmund, Psikanaliz üzerine Beş Konferans ve Psikanalize Toplu Bakış, Çev.Kâmuran Şipal, Cem Yayınları, İstanbul 1998.

Freud, Sigmund, Psikanaliz ve Uygulama, Çev. Muammer Sencer, Say Yayınları, İstanbul 1997.

Freud, Sigmund, Psikanalize Giriş: Rüya, Çev. A. Can İdemen, Cem Yayınları, İstanbul 2014.

Freud, Sigmund, Yaşamım ve Psikanaliz, Çev. Kamuran Şipal, Say Yayınları, İstanbul 1993.

Freud, Sigmund, Musa ve Tektanrıcılık, Çev. Kamuran Şipal, Say Yayınları, İstanbul 2015.

Freud, Sigmund, Rüyaların Yorumu, Çev. Dilman Muradoğlu, Say Yayınları, İstanbul 2014.

Freud, Sigmund, Uygarlığın Huzursuzluğu, Çev. Haluk Barışcan, Metis Yayınları, İstanbul 2013

Fromm, Erich, Rüyalar Masallar Mitler, Çev. Aydın Arıtan- Kaan H. Ökten, Say Yayınları, İstanbul 2015.

Gay, Peter, ,Tarih Disiplininde Psikanaliz, çeviren: Mustafa Alican, Tarih Okulu Degisi, 2009.

Geçtan, Engin, Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar, Remzi kitapevi, İstanbul 1997.

Gelibolulu Mustafa Ali, Görgü ve Toplum Üzerinde Ziyafet Sofraları: Mevaidü'n-nefâis fî kavâidil mecalis,C.I, Kervan Kitapçılık, İstanbul 1978.

Grosrichard, Alain, Sultanın Sarayı: Avrupalıların Doğu Fantezileri, Çev. Ali Çakıroğlu, Aykırı Araştırma Yayınları, İstanbul 2004.

Guntrip, Harry, Şizoid Görüngü Nesne İlişkiler ve Kendilik, Çev. İpek Babacan, Metis Yayınları, 2013.

Gürler, Bekir Sıtkı, Yeni Bir Tarih: Annales Okulu, <http://blog.mllyet.com.tr/bsgurler>.

Hafız Hızır İlyas Ağa, Tarih- i Enderun-Leta if-i Enderun (1812-1830), Çev. Cahit Kayra, Güneş Yayanları, İstanbul 1987.

Halaçoğlu, Yusuf, Klâsik Dönemde Osmanlı Devlet Teşkilâtı, www.Altayli.Net Türkçülerin Kavşıt Yeri.

Haşmetli Yosmalar, Doğan Kitap Yayınevi, İstanbul 2017.

Hızır İlyas Ağa, Tarih-i Enderun:1812-1830, Güneş Yayınları, 1987.

Hiçyılmaz, Ergun, Avrat Pazarından Hareme, Destek Yayınları, İstanbul 2011.

Hobsbawm, Erich, Tarih Üzerine, Çev. Osman Akınhay, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara 1999.

İbni Haldun, Mukaddime, Cilt: III, Çev. Sevim Belli, Onur Yayınları, Ankara 2014.

İdrîs-i Bidlîsî, Selim Şah-name, Hız. Hicabi Kırlandıç, Ankara 2016.

İzenberg, Gerald, Psikotarih ve Zihniyetler Tarihi, çeviren: Gülmiş V. Canık, Tarih Okulu Dergisi, sayı: VI, 2010.

Jean Delay-Pierre Pichot, Psikolojinin Tanımları, Metodları ve Komşu Disiplinlerle İlgileri, Çev. Erdoğan Fırat, Amerikan Psikiyatri Birliği (APA).

Jung, Carl Gustav, Bilinç ve Biliçaltının İşlevi, Çev. Engin Büyükinâl, Say Yayınları, İstanbul 1997.

Kantemiroğlu, Dimitri, Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi, Çev. Özdemir Çobanoğlu C.2, 1979.

Kapanoğlu, Sedef, Tarihte Kadın, acikarsiv.ankara.edu.tr.

Karakaş, Sirel, Psikoloji Sözlüğu, www.psikolojisozluğu.com.

Kesebir, Sermin, SÖ. Kavzoğlu, MF. Üstündağ, Bağlanma ve psikopatoloji, Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 2011.

[1] Mehmet Elban, Tarihyazımından Tarih Eğitime Psikotarih, Tarih Okulu Dergisi, Yıl 11, Sayı XXXV, s. 226-248.

[2] Kırpık, Cevdet, (2016), "Osmanlı'da Şehzade Eğitimi", s.359, Pakalın, Mehmet Zeki, (1993), " Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğu" C.II. s.49.

[3] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (1984), "Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı", Ankara, s.113.

[4] Tezcan, Hülya, (2006), "Osmanlı Sarayının Çocukları: Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri", s.105.

[5] Uzunçarşılı, 1984, s.114, Bu uygulamaya delil IV. Mehmed'de bulunabilir. IV. Mehmed, tahttan indirildikten beş yıl sonra Edirne'de ölünce, II. Ahmed, II. Mustafa ve III. Ahmed Edirne'de padişah olarak rağbet gördüler. II. Süleyman sefer hazırlığındayken bu üç şehzade 1691 yılında Edirne'ye gönderilmişlerdi. Alderson, 1998, s.70.

[6] Uzunçarşılı, 1984, s.115, Artuk, İbrahim, "Osmanlılarda Verâset-i Saltanat ve Bununla İlgili Sikkeler", Tarih Dergisi, XXXII, (Mart), İstanbul 1979, s. 280.

[7] Alderson, 1998, s.68-69.

[8] Alderson, 1998, s.69.

[9] Sakaoğlu, 2015, s.279.

[10] 1362'de yeniçeriler IV. Murad'ı kardeşlerini kendilerine göstermesi için zorladılar. "Şehzadeler bizim efendimizin oğullarıdır; Hüsrev Paşa'yı öldürünce sana güvenimizi kaybettik, sen şehzadeleri de yok edeceksin. Şimdi şehzadeleri dışarı çıkar ve bize göster." O, bu isteği geri çevirince yeniçeriler bu kez, Murad'ı tahttan indirmekle tehdit ettiler: "Eğer dediğimizi yapmazsan daha fazla padişah olarak kalamazsın" dediler. Ve o bu isteğe boyun eğdi. Kardeşleri Bayezid, Süleyman, Kasım ve İbrahim'i çıkarıp askerlere göstermiş ve hayatlarına dokunmayacağına dair teminat göstermiştir. Bkz. Uzunçarşılı, 1984,s.114. Alderson, 1998, s.68.

[11] Kırpık, a.g.e. s.57.

[12] Uzunçarşılı, 1984, s.115.

[13] Tezcan, 2006, s.105.

[14] Kırpık, a.g.e. s.58, Tezcan, a.g.e. aynı yer. IV. Murat devri için ayrıca bkz. Adnan Özyalçın, Güç ve Güzellik, İstanbul 2005.

[15] Kafes sisteminde kardeş katli tamamıyla ortadan kalkmamıştır. Hatta daha hazin ölümler olmuştur. II. Osman (Genç Osman), Polonya Seferine çıkarken kardeşi Şehzade Mehmed'i boğdurttu. 17. Yüzyılın ortalarında IV. Murat, Revan Kalesi'ni fethedince, İstanbul'a gönderdiği fetihnameyle beraber Süleyman ve Bayezid isminde iki kardeşinin idam fermanlarını da yolladı. Böylece İstanbul'un zafer şenlikleri arasında kardeşlerinin idamı duyulmayacaktı. Bir diğer kardeş katli ise II. Mahmud'un kardeşi Sultan IV. Mustafa'yı idam ettirmesidir. Bunlar kafeste işlenmiş korkunç cinayetlerdir. Bkz. Koçu, R. Ekrem, Topkapı Sarayı, s.200.

[16] Alderson, a.g.e. s.70.

[17] Uzunçarşılı, 1984, s.91.

[18] Sakaoğlu, a.g.e.s. 334.

[19] Sakaoğlu, a.g.e. s. 242.

[20] Peçevî İbrahim Efendi, (1981), " Peçevî Tarihi", (Ed/haz. Baykal), Ankara, s.337-338.

[21] Kırpık, a.g.e. s.61.

[22] Alderson, a.g.e. s.71.

- [23] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "V. Murad'ı Tekrar Padişah Yapmak İsteyen K. Skaliyeri- Aziz Bey Komitesi", Belleten Dergisi, C. VIII., S.30, Nisan 1944., s.245-329.
- [24] Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, (2012), "Osmanlı Hanedanı Üstüne İncelemeler: Seçme Makaleler II", İstanbul s.530.
- [25] Psikoloji bilimi 19. yüzyılda bağımsız olarak ortaya çıkmış olsa da tarihçe olarak çok eski zamanlara dayanmaktadır. Ruh bilimi eski çağlardan bu yana felsefe biliminin bir parçası olarak var olmuştur. Felsefe biliminden ayrılan ruh bilimi psikoloji bilimi olarak kendi varlığını bağımsızlaştırmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Düzgüner, Sevde, "Ruh-Beden ve İnsan-Aşkın Varlık İlişkisine Yönelik Psikolojik Yaklaşımının Tarihi Serüveni", Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 45, Eylül 2013.
- [26] Yalom, İrvin D., (1999), "Varoluşçu Psikoterapi", (Çev. Babayiğit), İstanbul, s. 51-52.
- [27] Yalom, a.g.e. s.70-71.
- [28] Naima Tarihi, C.II. s. 523-24.
- [29] Peçevi Tarihi, c.II. s.337-38-39.
- [30] Peçevi, a.g.e. s.361.
- [31] Osmanlı şehzadelerinin hemen hemen hepsinin ilk çocukluk yılları yani 0-3 ve 3-6 yaş arası yaş evreleri aynı bir gelenekten geçmişlerdir. Yani ilk doğumları, emzirilme şekilleri vs. gibi. Şehzadelerin bu yaş evleri bu çalışmanın II. bölümünde detaylı olarak verilmiştir.
- [32] Sakaoğlu, a.g.e. s.207.
- [33] Kantemiroğlu, Dimitri, (1979), "Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi", (Çev. Çobanoğlu), c.2, s. 168.
- [34] Naima Tarihi, C.IV., s.1782.
- [35] Sakaoğlu, a.g.e. s.250.
- [36] Sakaoğlu, a.g.e. s.242.
- [37] Sakaoğlu, a.g.e. s. 244.
- [38] Tarihi Naima, c. IV., s.1581.
- [39] Sakaoğlu, a.g.e. aynı yer.
- [40] Tarihi Naima, C. IV. Sakaoğlu, a.g.e. s.247-48.
- [41] Sakaoğlu, a.g.e. s.254.
- [42] "Paranoya ve ya Hezeyanlı Bozukluk" başlığı altında bu

kelimenin tanımı yapılmıştır.

[43] Uzunçarşılı, 1984. S.92.

[44] Bekir Sıtkı Gürler, Yeni Bir Tarih: Annales Okulu,
<http://blog.mllyet.com.tr/bsgurler>.

[45] Mehmet Elban, a.g.m. Psikolojiya